

Innspill til Lesekommisjonen fra Norsk bibliotekforening

Oppsummering

Norsk bibliotekforening oppfordrer Lesekommisjonen til komme med følgende anbefalinger

- Lesepolitikken bør favne hele livsløpet, fra vugge til grav
- Kommuner og fylkeskommuner bør utvikle lokale leseplaner der bibliotek har en sentral plass
- Skolebibliotek bør følge en nasjonal standard
- Det bør lages en plan for bemanning av skolebibliotek
- Lesepolitikken bør eies av flere departementer og jobbes med tverrsektorielt
- Bibliotekene har en unik mulighet til å spille en sentral rolle som lokal utvikler av lesearbeid, med infrastruktur og kompetanse, som bør benyttes og følges opp med ressurser og myndighet og forutsigbare økonomiske rammer.

Lesing må ses i et livsløpsperspektiv

For å styrke lesingen og lykkes i lesearbeidet som gjøres både nasjonalt og lokalt er det nødvendig og avgjørende med en helhetlig tilnærming og livsløpsperspektiv. Bibliotekene er den eneste institusjonen som har mulighet til å følge befolkningen gjennom hele livet.

Vi anbefaler:

- Regjeringen bør utvikle en helhetlig lesepolitikk som favner hele livsløpet

Bibliotekene som nav i nasjonale og lokale leseøkosystemer

Infrastrukturen rundt tiltakene er viktig for å lykkes i målrettet innsats. Lov om folkebibliotek slår fast at hver kommune skal ha et folkebibliotek, og sammen med skolebibliotek, fagbibliotek og studentbibliotek utgjør det en infrastruktur og et nettverk som kan spille en viktig rolle.

Folkebibliotekene er lokale kulturhus og litteraturhus, det er et sted for fellesskap og lesing, og kan utgjøre en viktig forskjell. Folkebibliotekene er en viktig del av lokal stedsutvikling, og er et sted hele familien kan møtes i kulturopplevelser og lesing. Kulturbruksundersøkelsen viste at hele 49 prosent av den totale befolkningen besøkte et folkebibliotek i løpet av 2025, og det er et godt sted for å nå hele befolkningen. Utlån, besøk og arrangementer øker for hvert år som går, og i 2025 var det nytt rekordår. Dette er en kraft som bør utnyttes.

Vi anbefaler:

- Kommuner og fylkeskommuner bør utvikle lokale leseplaner som knytter sammen skole, barnehage, sivilsamfunn, bibliotek og andre aktører
- Folkebibliotek bør inngå som en sentral del av kommunenes og fylkeskommunenes lesearbeid og lesestrategier.
- Regjeringens prioritering av «levende folkebibliotek» i «Plan for Norge 2025-29» bør konkretiseres også med plan for statlig innsats

Skolebibliotekene må styrkes

Forskning viser at skolebibliotek er et godt verktøy for å sikre god leseopplæring. De bidrar til deltakelse, tilhørighet og et styrket demokrati, og bør få en tydelig plass i lesekommisjonens anbefalinger. Spesielt er samarbeidet mellom lærer og skolebibliotekar noe som bidrar spesielt positivt. Dagens situasjon for skolebibliotek er derimot utfordrende, med store forskjeller, knappe ressurser og svak forståelse for skolebibliotekets mandat hos eierne. Ansvarlige for skolebibliotekene må forholde seg til en rekke ulike tilskuddsordninger, og er avhengige av en velvillig skoleeier eller initiativ fra ildsjeler på skolen som strekker seg utenfor egen arbeidstid. Det er behov for en standard for skolebibliotek, for å sikre likeverdige tilbud til alle elever. Det er også behov for mer kunnskap og bedre statistikk. Norsk bibliotekforening mener, slik Aksjon skolebibliotek peker på, at kommisjonen bør anbefale at årlig skolebibliotekstatistikk som viser utlån, bestand og bibliotekarressurs, gjeninnføres.

Svar på «Spørsmål til Skole-Norge 2026» viser at skolebibliotekene mangler bøker, og at 40% av ungdomsskolene ikke har en plan for å jobbe med lesing. Skolebibliotekets arbeid bør være en del av skolens pedagogiske arbeid, og inngå i skolens fagplaner. I tillegg er gode skolebibliotek er et trygt sted, et frirom hvor elever ikke blir evaluert. Skolebibliotekaren kan utfylle lærerressursene på en måte som bygger tillit og kunnskap.

Dagens tilskudd gjennom Udir-midler og Kulturdirektoratets økte innkjøpsordninger er positive. Dersom skolebibliotekene skal bli bedre, med økning i ansatte eller bedre tilbud til elevene, kreves det en mer målrettet satsing som sikrer reell endring og forbedring.

Vi anbefaler

- Lesekommisjonen bør anbefale en nasjonal standard for skolebibliotek som omfatter bemanning, kompetanse, samlingsutvikling, tilgjengelighet, statistikk og forankring i skolens pedagogiske arbeid.
- Skolebibliotekets arbeid må inngå i skolens pedagogiske planer
- Årlig nasjonal skolebibliotekstatistikk som viser utlån, bestandutvikling og ressursbruk, gjeninnføres
- Elever bør sikres lik tilgang til oppdatert og mangfoldig tilbud av fysiske bøker gjennom skolebiblioteket

Bemanning i skolebibliotek og kompetanse

Et annet viktig og skremmende funn fra «Spørsmål til Skole-Norge 2026» handler om bemanning og ansatte. En av tre grunnskoler har ingen bemanning i skolebiblioteket. Bemanningen ved skolebibliotekene er dårligere enn undersøkelsen to år tidligere, og det er sjelden fagutdannet bibliotekar som har ansvaret. Det er alvorlig og bekymringsverdig at utviklingen går tilbake.

9 av 10 grunnskoler svarer at det har et eget skolebibliotek, men uten ansatte kan biblioteket gjøre liten forskjell. Det å skape lesere, og bygge lesekultur, og å skape lesevaner, krever at bøker formidles. Særlig barn og unge trenger veiledning, og hjelp til å finne bøker som passer for dem. Det bør utformes en plan for å sikre bemanning i skolebibliotekene.

Det er behov for kompetanseheving for skolebibliotekarer og ansatte i andre bibliotek. Bibliotekhverdagen endrer seg og utvikler seg hele tiden, og det bør settes av egne midler som sørger for at det er mulig med god videre- og etterutdanning for alle bibliotekarer.

Vi anbefaler:

- Det må lages en plan for bemanning av skolebibliotek
- Skolebibliotekarer bør ha relevant bibliotekfaglig kompetanse, og kunne tilegne seg videreutdanning dersom det er nødvendig
- Det bør lages en plan for å sikre kompetanseheving av skolebibliotekarer og andre bibliotekarer

Lesearbeid på tvers av sektorer

Lesing er grunnleggende for deltakelse i alle deler av samfunnet. Lesepolitikk må ha tilhørighet i flere sektorer og departementer, og ha en sektorovergripende tilnærming. Eksempelvis peker evalueringen av nasjonal bibliotekstrategi 2020-2025 på at flere er positive til at strategien var forankret i både Kultur- og Kunnskapsdepartementet. Slik det viser at biblioteket er mer enn kultur, bør leseinnsats også være mer enn kultur. Det handler om grunnleggende kunnskap som sikrer deltakelse.

Biblioteket har en sammensatt rolle og et bredt samfunnsoppdrag. Det er etablert en tradisjon for og er utviklet flere gode modeller for samskaping og metodeutvikling. Biblioteket har høy grad av tillit, og er et godt sted og en møteplass for ulike initiativer og samarbeid. Dette bør utnyttes både lokalt og nasjonalt.

Vi anbefaler:

- Framtidige lesestrategier og lesearbeid bør følges opp av flere departementer i fellesskap
- Kommuner og fylkeskommuner bør etablere faste samarbeidsstrukturer mellom aktørene på feltet, for en helhetlig innsats
- Bibliotekene bør få en tydelig rolle og oppdrag som møteplass og koordinator i lokalt lesearbeid, med tilhørende ressurser

Lesing som inkluderende faktor og sosial utjevning

Det er helt avgjørende å sikre en utjevning og å inkludere flere i lesingen. Her har også bibliotekene et godt utgangspunkt. Barn og unge med innvandrerbakgrunn er en av de største brukerne av folkebibliotek. Her er også elementet av tillit og tilhørighet viktig som utgangspunkt for å kunne gjøre en forskjell. Bibliotekene kan nå mange grupper, både i kraft av egen institusjon, eller i samarbeid med sivilsamfunn, som andre kan slite med å nå.

Vi anbefaler:

- Lesepolitikken bør prioritere tiltak som når grupper med lav deltakelse og svake leseferdigheter, og sikre at forskjellene mellom gode og dårlige lesere ikke øker

Forutsetninger

Skal bibliotekene være en del av en leseinfrastruktur, må kommunene sikre langsiktige og forutsigbare rammevilkår. Det krever en målrettet innsats. Norsk bibliotekforening er bekymret for forslaget som ble lagt fram av Kommunekommisjonens rapport, der flere lesetiltak ble foreslått slått sammen, og midler fjernet fra øremerking. Med dagens økonomiske rammer og utfordringer i kommunene er det stor fare for at midler som kunne gått til lesing forsvinner. Det bør derfor være en tydelig anbefaling at midler som er ment å gå til målrettet innsats for lesing, til bibliotek, skolebibliotek, bøker eller andre tiltak, faktisk brukes til påtenkt formål.

Vi anbefaler:

- Lesefremmende tiltak må følges av langsiktige og forutsigbare økonomiske rammer
- Lesekommisjonen bør understreke betydningen av at midler til lesefremmende arbeid faktisk når de formålene de er tiltenkt

Om Norsk bibliotekforening

Norsk bibliotekforening er en interesseorganisasjon som samler hele biblioteksektoren, og omfatter både skolebibliotek, folkebibliotek og fag- og forskningsbibliotek. Bibliotekene står i en særstilling i å nå ut til den norske befolkning gjennom et helt livsløp, gjennom de ulike bibliotektypene.

Oslo, 31.8.26

Helene Voldner, leder